

ΤΟΝΙ ΜΟΡΙΣΟΝ: Η ΜΑΥΡΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ ΤΗΣ «ΑΓΑΠΗΜΕΝΗΣ»

Της ΕΛΕΝΗΣ ΣΑΡΑΝΤΙΤΗ

«**Η ΤΟΝΙ Μόρισον** έχει μια καθιερωθεί ως ο Ντ. Χ. Λόρενς της ψυχής των μαύρων, μετασχηματίζοντας το άτομο σε δύναμη και την ορμή σε μοίρα.

Ποτέ πριν συγγραφέας δεν μίλησε με τέτοια ποιότητα και βάθος για τις σχέσεις ανάμεσα σε μαύρους και λευκούς, ανάμεσα σε μαύρους και μαύρους και για τις σχέσεις, τέλος, μεταξύ γυναικών και ανδρών...», έγραφε προ καιρού το NEW YORK MAGAZINE για την Τόνι Μόρισον, τη μαύρη κυρία της αμερικανικής λογοτεχνίας, ενώ το περιοδικό NEW YORKER είχε γράψει για το μυθιστόρημά της «Το τραγούδι του Σόλομον» χρόνια πριν:

«Ένα εγχείρημα. Μια ραψωδία. Πολυμήχανο και εφευρετικό. Κυματίζει...»

Και η WASHINGTON POST:

«Με το έργο αυτό η Τόνι Μόρισον τοποθετείται στην πρώτη σειρά των Αμερικανών μυθιστοριογράφων».

Μήνυμα ανθρωπιάς

Εμείς προσωπικά το ξέραμε από καιρό. Απ' όταν πρωτοδιαβάσαμε στην ελληνική μετάφραση το μυθιστόρημα «Τραγούδι του Σόλομον», (εκδόσεις Οδυσσέας), το νόημα από τις πρώτες κιόλας σελίδες: είχαμε να κάνουμε με μία συγγραφέα σημαντική. Μια συγγραφέα η οποία σε κατακλύζει με τη γραφή της, χωρίς βεβαιώς μ' αυτό ν' αναφερόμαστε τόσο πολύ στην - καθ' όλα άψογη - τεχνική της, όσο στον ψυχισμό, στην ποίηση, στον αισθησιασμό, στην πνευματικότητα που ακτινοβολεί κάθε παράγραφος. Και στο τραγικό, αγωνιστικό και βαθύτατο μήνυμα ανθρωπιάς που εκπέμπουν οι φράσεις από την αρχή μέχρι το τέλος.

Είναι γεγονός ότι η Τόνι Μόρισον με το έργο της τοποθετήθηκε ανάμεσα στις πρώτες δυνάμεις που βοήθησαν ν' ανθίσει η λογοτεχνία των μαύρων γυναικών, η οποία άλλαξε το λογοτεχνικό χάρτη της σύγχρονης Αμερικής. Γιατί η Τόνι Μόρισον είναι μαύρη. Μια νέα ακόμη, ωραία μαύρη γυναίκα που στη φωτογραφία ξεχωρίζουν έντονα τα χαρακτηριστικά της φυλής της: μάτια σκευτικά μεγάλα, γέλιο λιγάκι μεγαλοχολικό, ψηλό μέτωπο, κόμη λαμπερή, πλούσια, σκοτεινή. Μια γυναίκα με μεγάλη ευαισθησία και δυνατή μνήμη. Και συνείδηση του φύλου της και της φυλής της. Και με γνώση της Ιστορίας και των διδασμάτων της. Γι' αυτό και προσπάθησε κι έκανε λαμπρές σπουδές.

Σπούδασε Φιλολογία στο πανεπιστήμιο του HOWARD κι έκανε μεταπτυχιακό στο πανεπιστήμιο του Κορνέλι. Εργάστηκε στις εκδόσεις RANDOM HOUSE ως επιμελήτρια ύλης, για να διδάξει αργότερα στο πανεπιστήμιο του Τέξας.

Σήμερα έζη στο Ρόκλαντ με τους δύο γιους της, διδάσκει δε Φιλολογία στο STATE UNIVERSITY της Νέας Υόρκης, Γενεύλια πόλη, το Λορέν του Οχάιο.

Έγραψε τα μυθιστορήματα: **THE BLUEST EYE** (το πιο γαλανό μάτι) **SULA** (Σούλα) **SONG OF SOLOMON** (τραγούδι του Σόλομον), για το οποίο έλαβε το Εθνικό Βρα-

Αμέτρητα χρόνια μοναξιάς

Η Τόνι Μόρισον και τρία εξώφυλλα από τα έργα της, τα δύο που έχουν κυκλοφορήσει στα ελληνικά και το Tar baby (κατάμαυρο μωρό) στα αγγλικά

βείο Κριτικών 1987, **TAR BABY** (κατάμαυρο μωρό), 1981.

Από αυτά, μόνο το «τραγούδι του Σόλομον» έχει μεταφραστεί στη γλώσσα μας και έχει κυκλοφορήσει στις εκδόσεις «Οδυσσέας» (μετάφραση: Αθηνά Δημητριάδου).

Για το τελευταίο της όμως μυθιστόρημα **BELOVED** (αγαπημένη), που τιμήθηκε με το βραβείο PULITZER, μεταφράστηκε στα ελληνικά από την Εφη Καλλιφατιδίου και κυκλοφορεί στις εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ, με το ωραίο εξώφυλλο του Νίκου Χουλιάρη, έγραψαν:

«**Υπέροχο! Ένας θρίαμβος!**» (NEW YORK TIMES)

«**Ένα μυθιστόρημα των γενεών. Διαθέτει τόσο έντονη παρουσία... τέτοια δύναμη συναισθημάτων... συνδυάζει δε την απλότητα με μία ιδιαίτερος σκληρή ομορφιά**» (WASHINGTON POST)

Συναρπαστικό

Αλλά το μυθιστόρημα αυτό που θεωρείται κόρημα της λογοτεχνίας και που είναι στην ουσία μια ασυνήθιστη δραματική ιστορία της πορείας και των εμπειριών των μαύρων της Αμερικής, στη χώρα μας δεν έτυχε της υποδοχής που θα του ήπρεπε.

Και όμως, 10 έργο αυτό της Τόνι Μόρισον είναι συναρπαστικό. Το διαβάζεις κι όσο προχωράς έχεις την ανατριχιαστική αίσθηση ότι δεν είσαι μόνος. Νιώθεις ότι σε συντροφεύει το ταλέντο, το βάθος της σκέψης και η θερμή καρδιά ενός σπουδαίου συγγραφέα, ο οποίος, πάνω

απ' όλα, είναι πλάσμα της ταπεινοφροσύνης, της ευπλαχνίας, της αγάπης, του έρωτα, της συντροφικότητας.

Μέσα σ' όλες, και τις 431 σελίδες του, η ατμόσφαιρα μοιάζει μαγική και η φαντασία δένεται σφιχτά με την πραγματικότητα, οι αρχαίοι μύθοι με τα τωρινά, μοντάζ γεγονότα, που ωστόσο κυφορούν αλλαγές ιστορικές...

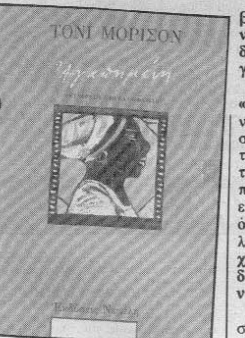
Το διαβάζεις κι αισθάνεσαι το φάντασμα της «Αγαπημένης» ν' ακροπατά. Ωραίο. Ακριβό: «**Σόσαν το κρίνο ανάμεσα σ' αγάπης η αγαπημένη μου με στις κοπέλες.**»

(Ασμία Ασμάτων, μεταγρ. Γιώργος Σεφέρης).

Διαβάστε όμως και στην «Αγαπημένη» τον ποιητικό διάλογο ανάμεσα στη Σιβ (τη μαύρη μάνα) και στο φάντασμα της κόρης της που γυρνά έπειτα από χρόνια στο στοχευμένο σπίτι τους: «**Πες μου την αλήθεια. Ηρθες από την άλλη πλευρά; Ναι. Ημουν στην άλλη πλευρά. Ηρθες πίσω για χάρη μου; Ναι.**»

Με θυμάσαι; Ναι. Σε θυμάμαι. Ποτέ δεν με ξεχάσες; Το πρόσωπό σου είναι δικό μου.

Αγαπημένη. Θα σου φτιάξω ένα στρογγυλό καλάθι. Γύρσες, Γύρσες. Θα χαμογελάσουμε; Δε βλέπεις ότι χαμογελώ; Γ' αγαπό το πρόσωπό σου. Παίξεις δίπλα στο ρέμα.

Ημουν εκεί μες στο νερό Τον καιρό της ησυχίας παίζαμε.

Εκταναν θόρυβο τα σύννεφα και ήταν ανάμεσά μας...»

Κάποτε: «**Να γύριζες πίσω. Μια μέρα απ' των άστρων των ήλιων τα μάκρη αν σ' έφερνε ξάφνου μπροστά μου ένα δάκρυ μπορούσα την άχαρη ζωή ν' αγαπήσω...**» έγραψε ο Ζ. Παπαντωνίου για ένα αγαπημένο, χαμένο πρόσωπο.

Ο γυρισμός

Κάπως έτσι έγινε λοιπόν και η «Αγαπημένη» και άδικα θυσιασμένη μαύρη μικρούλα γύρισε πίσω στη μάνα της. Στη Σιβ, που ομολογεί:

«— Έχω ένα δέντρο στην πλάτη μου κι ένα φάντασμα σπίτι μου, κι ανάμεσά τους τίποτα, εκτός από την κόρη που κρατώ στην αγκαλιά μου. Δεν θα τρέξω να φύγω απ' το τίποτα».

Αλλά: «— Επικίνδυνο σκέφτηκε ο Πολ Ντι. Πολύ επικίνδυνο. Για μια μαθημένη στη σκλα-

βιά γυναίκα ήταν επικίνδυνο ν' αγαπά κάτ' τόσο πολύ, ιδίως αν είχε αποφασίσει ν' αγαπήσει τα παιδιά της».

Διότι η Σιβ: «**Στην κόψη του πεύκου κοντά στον ποταμό Οχάιο, προσπαθώντας να φτάσει στα τρία της παιδιά, που το ένα τους πεινούσε για την τροφή που είχε πάνω της, ότι αφού εξαφανίστηκε ο άντρας της, ότι αφού της έκλεψαν το γάλα, της έκαναν πολύ τη γάχη, της οράνεψαν τα παιδιά, δεν θα είχε γαλήνιο θάνατο. Οχι.**»

Και τι να πει ο αναγνώστης για τα λισποχάραφα, για την πείνα, για τα σπασμένα πλευρά, τις βουρδουλιές, το κυνηγητό, τα σκυλιά, τους στρατιώτες, τα βαθιά σημάδια, το φόβο, τις γέννες κάτω από τα δέντρα, στη μέση του δρόμου - χαμένα παιδιά - άγνωστοι πατεράδες, τ' ατέλειωτα νυχτέρια, την περιφρόνηση, τα φονικά, τις λαίμαριες - όμοια ζωή.

Αυτά. Κι ακόμη περισσότερα, έκαναν τη Σιβ να θυσιάζει το μωρό της, την Αγαπημένη. Για να μην υποφέρει όσα εκείνη υπέφερε. Είχε δοθεί στο μαρμαρά, για να χαράξει στην πέτρα τ' όνομα της θυγατέρας της, «**Δέκα λεπτά της είπε εκείνος. Αν έχεις δέκα λεπτά θα στο κάνω ξάματι.**»

Αλλά εκείνα τα δέκα λεπτά που πέρασε στριμωγμένη κάτω από αυτόν, ήταν πιο μεγάλα από τη ζωή, πιο σφύζοντα από το αίμα του μωρού που ήταν ακόμα στα δάχτυλά της. «**Υπολογίζοντας τη γαλήνη της δικής της ψυχής είχε ξεχάσει την άλλη, την ψυχή του μικρού της κοριτσιού.**»

Γι' αυτό λοιπόν και η Αγαπημένη ξαναγύρισε πίσω, κοπελίτσα πια. Με χέρια κρινένια, με δέρμα μεταξωτό, με ανύστα ρόδο, με μάτια που έ-

μοιαζαν να κοιτάνε πέρα, στο βαθύ και αιώνιο τοπίο που είχε πλέον εγκαταλείψει. Δεν μπορούσε ακόμα ν' αφουγκραστεί τους ήχους από τα ποδοβολητά της καινούργιας εποχής που ξημέρωνε για τους δικούς της. Για όλους τους.

«**Αν αφηθείς στον άνεμο, θα μπορέσεις να τον καβαλίκεψεις,**» τελειώνει στο «Τραγούδι του Σόλομον» η Τόνι Μόρισον.

Μα στη δεύτερη κιόλας σελίδα της «Αγαπημένης» η Μπέμα Σαγκς, μαύρη, παλιά σκλάβο, τώρα απελεύθερη, με τα σημάδια των αφεντάδων ανεξίτηλα στο γέρικο κορμί της:

«**Το παρελθόν ήταν σαν το παρόν της - αβίασταχο - και καθώς ήξερε ότι ο θάνατος ήταν κάθε άλλο παρά λήθη, έβαλε τη λίγη δύναμη που της απέμεινε για να στοχαστεί το χρώμα.**»

— **Φέρε μου λίγο βιολετί, αν έχεις.**

«**Η αν δεν έχεις ροζ.**»

Δηλαδή, Δόσε μου κάτι, μία άκρη, ένα χρωματιστό κουρέλι, ένα τίποτα.

Δόσε μου όμως κάτι τι για να ονειρευτώ. Να ονειρευτώ για να ζήσω.

Γιατί, «**Όλους όσοι γνώρισαν η Μπέμα Σαγκς, άσε αυτούς που αγάπησε, και δεν το είχαν σκάσει ή δεν είχαν κρεμάσει - είχαν νοικιαστεί, δανειστεί, αγοράσει, επιστραφεί, αποθηκευτεί, υποθηκευτεί, κερηφθεί, κλαπεί ή αρπαγεί...**»

Οχι «εκατό», αλλά «αμέτρητα χρόνια μοναξιάς». Και οδύνη. Βιβλίο ασυνκρίτως ωραιότερο από τις «Ρίζες».

Η ιστορία των μαύρων της Αμερικής όπως ποτέ δεν γράφτηκε. Αληθινή, σπαρακτική. Επική.